

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v saboto 2. septembra 1854.

List 70.

Od živinske bolezni, ktera razsaja zdaj po več krajih.

Vrančni prisad je ta bolezen, — ali kakor jo bolje imenujemo, čerm, ker, čeravno velikrat, vendar ne vselej je vranica (slezéna) bolna. Bolna je pri ti bolezni kri, ki je črna in gosta kakor kolomaz (šmir) in strupena tako, da, kamor se navali, ali v možgane, pljuča, serce, umori živino večidel nanagloma ko bi trenil. Ker napada rada več živine v enem hlevu, mislijo ljudje, da jo ena od druge naleze. Al to ni vselej tako. Čeravno sapa in puh bolne živine, ako naravnost zadene sopila blizo stoječe zdrave, ali pa kri in drugi izmečki, če jih voha, to strašno bolezen od živine do živine, naj bo konj, vol, prešič ali ovca, zaploditi zamorejo, vendar le več živine v enem hlevu zbolí večidel le zato, ker vsa živí v ravno tistih okoljšinah, to je, se vsi enaka klaja daja, se vsa enako napaja, enako glešta, enak zrak diha. Ker tedaj enako živí, enako zbolí, kadar posebno vreme za-njo nastopi.

Vsa druga je pa tako imenovana goveja kuga, ktera se ne zmeni ne za klajo ne za pijačo, ne za soparico ne za hlad v hlevu, in se širi edino le, kakor prava kuga, od živine do živine po zraku.

In ravno ta lastnost, da vrančni prisad ni tako nalezljiva kuga kakor je goveja kuga, naj tolaži gospodarje, da zamorejo v ravno tistem kraju svojo živino zdravo ohraniti, če zvesto odvrčajo vse to, iz česar vstaja vrančni prisad.

Da ne zbolí živina, je treba, kar smo že tolikrat opominovali, pred vsem jo 1) na hladnem imeti; hlev mora tedaj tačas zračen, hladen in čeden in ne soparčen biti; ob hudi vročini živina ne smé delati ne na paši biti: vročina ji je strup, ki zgosti in spari kri. Kadar je hladno, naj se spuša živina iz hleva pod senco; kdor nima čednega hladnega hleva, naj jo postavi za ta čas kam drugam na hladno. 2) Klaje naj dobiva manj in zelene (frišne), ktera kri hladí. 3) Vode naj se ji daje večkrat na dan piti in merzle, čiste, — veliko piti dela redko kri, in merzla čista voda jo hladí. 4) Vsaki dan, dokler se od te bolezni sliši, naj se ji dá perišče solí: sol dela redko zdravo kri. 5) Kaj dobro je, živino — zlasti konje in prešiče — vsaki dan v hladni vodi skopati ali saj z merzlo vodo politi, se vé da tako, da se ne prehladí. — To je petero potrebnih reči.

Ako pa bolezen živino prime, da se stresati začne itd., se ji mora hitro hitro pušati, pa veliko, da kaj zdá, ne pa, da le imé ima. Naj boljše zdravilo, ki se živini noter daje, pa je košenilni salmjak, ktereга smo priporočili v „Novicah“ leta 1852 in natanko popisali, kako se rabi. Vsak apotekar ga lahko po tistem popisu naredí.

Skerbeti je pa tudi vselej, da se bolezen dalje ne zatrosi.

Podúk v živinoreji

v kratkočasni povestici.

Na Lipnici je živel njega dni neki kmet, od ktereга so sosedje krog in krog veliko govorili, pa ne zato, kakor da bi bil znal zacopranim kravam ventovati, ljudem zlomljene noge ali roke celiti, bolnike po ogledovanju njih vode ozdravljati, pa tudi zato ne, da bi bil babicam sanje skladal ali „šace“ kopal, ampak le zato so ga povsod pogostoma v misel jemali, ker je vidoma, kakor so rekli, bogateji prihajal.

Jernej Zgodnek mu je bilo ime, bil je gospodar od glave do nog; priden sam pri vsakem delu, umen v vsaki stvarici, ni zanemaril starega, če je bil prepričan, da je dobro, pa tudi ni zametoval novega, ako je skusil, da je boljše od starega; bral je rad bukve, ki razlagajo kmetijstvo, in imel je tudi časnik, iz ktereга je vse zvedel, kako se po svetu kmetuje.

Njegovi sosedje so sicer vse to vedili, pa niso verjeli, da bi se dalo iz „pisanih kvant“ kaj naučiti. Nekteri so tedaj sumili, da ga je kakošna „erbšina“ skrivaj dotekla, — drugi, da je v hramu zakopan „šac“ najdel. Le gospod fajmošter so rekli: Jernej je umna glavica, dobro rajta, pridno dela in rad moli. Na to vižo si zamore vsak pomagati in tudi vi vsi! Le ravnajte kakor on!

Bila je ravno nedelja spomladi: Naš Jernej je bil z družino svojo že praznično oblečen in je čakal, da bo pozvonilo k službi božji. Puhal je še pipico tobaka, ktereга se je, kakor je sam rekel, žali bog! v mladosti navadil, kar sliši hlapec njegov v hlevu sosedovem neki ropot. Vsi grejo gledat, kaj to pomeni, da Martinovčeva družina vsa zbegana leta iz dvorišča v hlev in iz hleva na dvorišče. V tem mu pride Martinovec sam naprot in ga prosi, naj stopi v hlev, morebiti bo on vedel kakosen svet; ena njegovih krav je padla, vse štiri od sebe pomolila in po nobeni ceni noče vstati. Jernej, vidši medlo mavro, ki je ni bilo družega kakor kost in koža, na tleh (ne na stelji, ker stelje ni cempera bilo v hlevu) ugane kmalo, pri čem da je. „Sosed — mu reče — kako bo vstala in kako bo stala, ker je sostradana, da se skoz njo vidi? Jernej pošlje po pol frakeljna žganja in kos kruha na svoj dom; hlapec ga mu prinese; on prilije žganju polovico vode, pomaka kruh v žganje in ga daje po malem revni kravi.

V tem zazvoní v cerkev. Jernej gré in reče sosedu, naj pride popoldne po večernici pod lipo; tam se bota kaj več pogovorila, ker se mu smili njegova živina. „Vi, Zgodnek, imate lahko govoriti, ki imate vsega dosti. Kako pa si bo tak revež, kakor jez, pomagal?“ — „Hvala Bogu! da me je tak blagoslovil, — al veste, sosed! pri malem se mora začeti, če se če do večjega priti. Tudi jez nisem imel premožnih starišev, pa sem si vendar pomagal